

XAVIER BERTRAN I ALCALDE

PROPOSTES PER A L'ESTUDI DELS GUIONS DE TELEVISIÓ

Els estudis de Periodística, referits a qualsevol dels mitjans de comunicació, han de resoldre com a qüestió prèvia la dificultat derivada dels diferents papers que compleixen els mitjans. A les tres funcions tradicionals -informació, formació i entreteniment- cal afegir-hi una quarta no menys important: la de ser àmbits de creació artística, àmbits nous que s'afegirien a les arts clàssiques com a setè art, vuitè, novè, desè,...

Al llarg dels seus pocs anys d'existència, premsa, ràdio i televisió estan madurant formes d'expressió característiques, absolutament diferenciades entre si i respecte a les arts clàssiques. No tenen una determinació comparable a la que han assolit la literatura, la dansa o la música després de mil·lennis de conreu, però tendencialment no hi ha res que, ja avui, limiti les possibilitats creatives en cap d'aquests mitjans.

En un cas semblant es troben dos camps no estrictament periòdics però ben emparentats amb aquests: els del cinema i el còmic.

Tant per al gran públic com per a la majoria dels estudiosos l'aspecte dominant dels mitjans de comunicació és l'informatiu. El propi error de denominar Ciències de la Informació als estudis de periodisme és paradigmàtic del que diem.

S'espera dels mitjans, sobretot, una informació del que passa a la societat, molt per damunt d'un entreteniment, una formació o una expressió artística. Ni la televisió, que ofereix en la pràctica una majoria de programes d'entreteniment, no escapa d'aquesta concepció prèvia global.

Així, és freqüent escoltar queixes per l'escassa presència que la poesia o la dansa tenen a la televisió, i els que així es dolen no es refereixen a una manca de programes televisius amb contingut poètic o en què intervingui la dansa com un dels components, sinó a una presència insuficient de recitals clàssics de poesia o dansa, realitzats a la manera més tradicional d'aquestes arts, en els quals les emissores de TV es limitarien a posar les càmeres, cables i pantalles com senzills testimonis.

Estranyaria la queixa contrària: Quan la poesia dedicarà més temps a la televisió? Però d'art a art, té el mateix dret a ser formulada.

O la mateixa falta de dret. A banda del paper informatiu, la televisió és un mitjà d'expressió artística amb una sintaxi pròpia, distinta de les sintaxis de la poesia o de la dansa. En un programa pròpiament televisiu tenen cabuda el lirisme i l'expressió corporal, però sempre des de l'idioma televisiu, com a components d'una proposta estètica específica que les normatives acadèmiques de la poesia o de la dansa no imaginaven.

EL DRET A SER UN ART

Poca gent està d'acord en considerar la premsa, la ràdio i la televisió com a arts en el mateix sentit que la música o la literatura.

I no els falten arguments: els pocs anys d'existència d'aquests mitjans no els han permès més que un desenvolupament limitat de les tècniques creatives. És més: aquestes limitades aportacions es deuen a la pràctica diària dels treballadors dels mitjans, mentre que l'anàlisi i la teorització acadèmica falten gairebé del tot.

Però així ha estat l'origen en totes les arts; encara podríem dir que en els mitjans de comunicació s'està fent en dècades el que va costar mil·lennis en les altres arts.

En canvi, no és un argument vàlid la fixació rutinària a la classificació tradicional de les arts. "Times are'n changing!"

I menys encara aquell aristocratism acientífic que atorga certificats genètics d'aptitud per a la creació artística, a uns camps sí i a altres no.

Aquesta no és una pràctica de la reraguarda més funcional de la cultura: són grans patums de la modernitat les que ens han explicat

que certs terrenys corresponen a les celles altes i altres, per natura, a les celles baixes; que el còmic i la televisió són domini exclusiu del kitsch: artistes autèntics, absteniu-vos!

La fal·làcia de la tesi seria òbvia si no costés tant d'esforç mostrar-la:

És cert que el còmic, la televisió i en general tots els mitjans de comunicació compleixen sovint un paper funcional d'inforació, de formació o d'entreteniment (una cosa semblant passa amb les altres arts);

És cert que els programes o articles d'intenció estètica són sovint, fins i tot majoritàriament, de Sèrie B, per imposició del mercat; hi manca la voluntat creativa, i el nivell artístic no supera l'horitzó del kitsch (el mateix passa en les altres "arts");

Però cap classificació no pot impedir que un artista, que un creador, que un geni si cal, triï un dels nous mitjans per realitzar una obra mestra. La qualitat de l'obra depèn del creador, no del marc. Sembla palmari.

No és una futesa metodològica aquest reconeixement als mitjans de comunicació de l'aptitud per a l'obra artística sinó una qüestió transcendent en moments que el 90% del que s'escriu i el 99% del que arriba al públic es realitza a través dels moderns mitjans de masses.

Tant cert és que als *media* hi treballen un sens fi de periodistes sense més aspiració que teclejar la gasetilla diària i cobrar a final de mes, com que en ells tempren les armes la majoria absoluta de les futures generacions de literats.

Fa ja anys que és així, i el fet no es pot arxivar amb una al·lusió a la necessitat prosaica de guanyar-se la vida. Si els *media* fossin un regne connatural al kitsch no s'explicaria el seu paper real d'escola d'artistes. Deu, vint anys de practicar la mediocritat no preparen el terreny d'una obra mestra.

Molt més quan, reconeguem-ho per fi, la curta història dels mitjans de comunicació ha donat ja obres i autors d'absoluta primera línia. Si les històries de la literatura no els atorguen encara el lloc que els correspon és, en bona part, per l'aristocràticisme i la rutina que abans al·ludíem.

Heus ací una de les tasques fonamentals de la Periodística: investigar la història dels mitjans de comunicació, i aconseguir per a les figures i obres senyeres el reconeixement necessari i que se'ls ha negat.

PERÒ, QUÈ ÉS EL QUE S'HA DE CONSIDERAR COM L'OBRA ARTÍSTICA?

Diguem-ho en concret:

¿Cal incorporar els guions de televisió a les històries de la literatura, o cal considerar el conjunt àudio-visual-icònic del programa tele-visiu com la veritable obra i iniciar les històries d'un art nou que usa elements literaris però que els trascendeix?

¿El guió literari d'un programa televisiu té una entitat pròpia o és un element funcional sense altra importància que la de vertebrar un conjunt en el que entren elements de so, imatge, etc.?

El mateix podríem dir de la ràdio, del cinema i del còmic: ¿l'obra és el guió literari o el conjunt resultant?

La temptació és definir-se per l'obra conjunta, però en aquest cas és virtut resistir la temptació. El teatre, el primer dels arts, ens exemplifica la solució:

El guió teatral, des dels orígens, no tenia sinó la intenció funcional de vertebrar una representació on hi entrava la interpretació, la dicció, el vestuari, l'escenografia,...

Durant molts segles les obres teatrals s'han escrit d'encàrrec per a representar-les una única vegada en una celebració, i ha estat posterior la preocupació de conservar-ne el guió escrit.

Per obra teatral s'ha acabat entenent, amb raó, dues coses diferents: el guió literari d'una banda i el conjunt de la posada en escena d'altra banda. És una ambigüitat del tot inevitable, perquè ambdues coses tenen prou entitat independent per a ser considerades com a obres artístiques a part.

A ningú no estranya que un guió teatral sigui recuperat anys o segles més tard per un nou director per representar una obra que és fidel al guió i alhora la interpreta segons la sensibilitat de la nova època tot fent servir un espai escènic i uns mitjans tecnològics i econòmics diferents dels previstos per l'autor literari.

La breu història del cinema repeteix aquest exemple: els guions escrits de les primeres obres tenien una intenció tan funcional que ningú no tenia cura de conservar-los. Avui es guarden curosament, i és possible estudiar una història dels guions paral·lela però diferent de la història de les pel·lícules.

També hem vist *remakes* que actualitzaven els guions de vells films d'èxit, i així mateix, encara que excepcionalment, hem vist la situació inversa: certs grups contra-culturals hereus del Maig 68 van passar pels circuits comercials francesos, els anys 70, pel·lícules que conservaven les imatges originals però es modificaven els diàlegs

fins aconseguir efectes notables de sarcasme polític i social.

Els estudis sobre la televisió, la ràdio i el còmic hauran d'acceptar com inevitable aquesta ambigüitat metodològica: la realitat de dos moments creatius diferents en les respectives obres: el guió literari i l'obra conjunta que incorpora a més elements gràfics, sonors, visuals,...

L'artista és l'escriptor del guió, i també ho és el que anomenem director, realitzador o productor, segons els mitjans.

ELS GÈNERES: L'ALTRA AMBIGÜITAT

Decidits a incorporar els guions de televisió i ràdio a les històries de la literatura, ens preguntem pel lloc que ocuparan. La temptació, també hi ha temptació en aquest cas, és la de considerar-los gèneres nous, al costat de la poesia, la novel·la, el teatre,...

Però la literatura dona valors diferents a la consideració de gènere. La poesia, la narrativa i l'assaig es diferencien entre si per la intenció temàtica.

El teatre, en canvi, es defineix per un condicionant extern: el marc de l'espai escènic a què està destinat. Pot haver-hi un teatre poètic, narratiu o de tesi, però no hi considerem tres gèneres diferents: el marc escènic els unifica en una sola consideració de gènere.

Ve a ser com si minimitzéssim les diferències entre un assaig i un poema pel fet que el públic accedeix a tots dos a través de la lectura d'un llibre.

Els guions de ràdio i televisió, doncs s'hauran de considerar un gènere a la manera del teatre, per causa del marc físic. Dos guions de ràdio poden ser tan diferents entre si com una poesia d'una novel·la, però metodològicament sembla convenient classificar-los al mateix calaix.

De nou una ambigüitat que no podem resoldre.

TORNEM A LES DISTINTES FUNCIONS DELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

Els estudis de Periodística hauran de discriminar clarament, com a primer punt, els textos on predomina la funció estètica d'aquells destinats prioritàriament a informar, a formar o a entretenir. I analitzar cada un d'ells dins del marc que el correspon.

Acceptar que els mitjans de comunicació són un lloc adient per a la creació artística no ens ha d'amagar que els espais d'aquest caire són i seguiran essent minoritaris dins de la programació.

En la resta dels articles i programes hi ha un component estètic

innegable: un llenguatge informatiu elegant i digne, una realització televisiva de qualitat.... però insuficient per analitzar-los com a obra d'art.

Es tracta en realitat de la diferència entre artesanía i art: el bon professional de la informació fa la feina a partir d'un llenguatge depurat per la tradició del mitjà, que obeeix a uns criteris estètics de valor general. Però la bellesa de la peça artesana ens ha de recordar precisament allò que hi ha de rutinari i allò que hi manca d'actitud d'un artista que es planteja una obra creativa: és condició indispensable d'una obra d'art la voluntat específica del creador. I només una petita part dels articles i programes dels *media* parteixen d'una intenció pròpiament artística.

També és veritat que hi trobem tots els graus d'una transició paulatina. El problema per a la Periodística serà determinar-ne les fronteres, graduar la difícil pregunta de quan hi ha intenció artística, i fer la classificació de subgèneres, de sèries A i B, que permeti analitzar els continguts dels *media* amb rigor metodològic.

En aquest terreny està pràcticament tot per fer.

UNS CAMPS IMMENSOS PER DESBROSSAR

Les històries de la literatura actuals no contempen més que els gèneres clàssics: poesia, novel·la, teatre, assaig,... i ignoren l'ingent volum dels continguts dels mitjans de comunicació.

Abans acusàvem d'aquesta manca d'obertura a un cert aristocratism que menysprea per principi la comunicació de masses. Tot i que l'aristocratism existeix, l'acusació és injusta per parcial.

Un historiador d'un corpus tan ample com és el conjunt de la literatura d'un país o idioma difícilment pot enfrontar-se amb un gènere nou en el qual tot està encara per investigar, en el qual no s'han localitzat les figures senyeres ni les obres decisives, en el qual no s'han analitzat les normes sintàctiques específiques, en el qual no s'han determinat els criteris de qualitat ...

La història de la premsa, de la ràdio, de la televisió, a cada país demana nous especialistes que esbossin el terreny, que estableixin la metodologia específica de cada camp, que identifiquin les etapes distintives de cada història, que estableixin les normatives sintàctiques, estètiques ...

Llavors haurà arribat el moment d'exigir als historiadors generals la superació de les classificacions obsoletes i la consideració de les grans obres del Periodisme amb terreny d'igualtat amb les altres arts.